

ТЕОПОЕТИКА, књига 2

Издавач
BIBLOS BOOKS
izdavastvo@biblos.rs • +381 60 769 7656

За издавача
СТОЈАН СЕКУЛИН

Рецензенти
АНДРЕЈ ЈЕФТИЋ
МАРКО ВИЛОТИЋ

Уредник
БЛАГОЈЕ ПАНТЕЛИЋ

Превод
ЈЕЛЕНА НЕДИЋ
ИВАН С. НЕДИЋ

Портрети на корицама
ВЛАДИКА МАКСИМ (ВАСИЉЕВИЋ)

Прелом
ОТАЧНИК

Штампа
ФИНЕГРАФ, БЕОГРАД

Дистрибуција
BIBLOS ONLINE BOOKSTORE
biblos.rs • +381 60 769 7656 • knjizara@biblos.rs

ISBN 978-86-6098-007-8
COBISS.SR-ID 44794633

© BIBLOS 2021.

Преподобномученица
Мати Марија (Скопцова)

ДОСТОЈЕВСКИ И ДАНАШЊИЦА

BIBLOS BOOKS
Београд 2021.

Е. Скобцова, *Достоевский и современность*, Paris: YMCA-Press, 1929. Рецензије: Р. В. [П.М. Пильский], „Е. Скобцова. Достоевский и современность. YMCA-Пресс, Париж, 1929. Е. Скобцова. Мирозерцание Вл. Соловьева. YMCA-Пресс, Париж, 1929”, *Сегодня*, № 241, 31. авг. 1929, с. 8; А. Л. Бем, рецензија у: *Slavische Rundschau*, Berlin–Leipzig–Prag, 1930, № 2, с. 109; D. A. de Lilienfeld, „Skobtsova, E. Dostoevski i современost. (Dostoevski et l'actualité)”. Paris, YMCA-Press. 1929”, *Irénikon*, 1929, vol. VI, № 4, p. 616–617.

САДРЖАЈ

1. Достојевски као уметник и психолог	7
2. Човек код Достојевског	13
3. Средњи пут.....	27
4. Путеви Инквизитора.....	37
5. Хришћански пут. Истинска слобода	53
6. Русија и руски народ.....	65
7. Пророчки дар Достојевског	75
Укратко о Мати Марији	83
Библиографија Мати Марије	90
Песме (избор)	95

1.
**ДОСТОЈЕВСКИ
КАО УМЕТНИК И ПСИХОЛОГ**

Достојевски – то је читав један свет. Тешко је чак и набројати теме којих се Достојевски дотицао у свом стваралаштву. Путеви појединачне људске душе и путеви целог човечанства подједнако су предмет његове изузетно дубоке анализе. Живот дечета – Иљушечке у *Браћи Карамазовима* или Нели у *Пониженима и увређенима*, и коначне судбине људи – последња борба добра и зла у *Лејенди о Великом инквизиџору* – он је подједнако пажљиво проучавао и посматрао. Као да деца, понижени и увређени људи, изгубљени, „сатанске жене”, врела срца – сваки човек понаособ, злочинац или старац Зосима, својим животом открива и потврђује неку велику истину која се у њему крије, носи у себи прилику Божију, непоновљив лик дат му Богом, и у својој непоновљивости је неопходан и неизбежан у свеопштој светској изградњи.

Управо то величање оног најпониженијег и најмањег, управо то увиђање божанског лика у њему, Достојевског чини једним од највећих познавалаца људске душе и људског пута. Може се без преувеличавања рећи да је појава Достојевског била својеврсна вододелница у људској свести и да све који ми-

сле сада, после њега, можемо поделити на две групе: једни су на себи искусили његов утицај, прошли су кроз муку и жалост коју он открива у свету, постали су „људи Достојевског”. А ако су до краја пошли за његовом мишљу, онда заједно са њим могу да кажу: „Моје ‘осана’ је прошло кроз велико чистилиште сумње...”¹ Ту су и други људи, који нису искусили утицај Достојевског. Понекад и они носе своје „осана”, али њима је лакше да носе, зато што га они не проносе кроз чистилиште сумње. Они су увек наивнији и једноставнији него људи Достојевског, они нису дотакли једну крајњу тајну у човековом животу и њима је, можда, лакше да воле човека, али им је лакше и да отпадно од те љубави.

Достојевски је био велики руски национални писац. Он је у свом стваралаштву отеловио мудрост својствену руској души, и не само што је отеловио ту мудрост, него нам је и открио њен садржај, и у судбини руског народа се, можда, много тога може објаснити и много тога схватити и оправдати ако јој се приђе са стране Достојевског. Руски народ је по преимућству „човек Достојевског”. У томе је тајна његовог тешког пута, у томе је објашњење зашто се управо у Русији Достојевски појавио, зашто је управо ту руску душу био позван да оправда.

Како бисмо могли одредити значај Достојевског? Ко је он? Мислилац, психолог, срцезналац, белетрис-

---

¹ Фјодор М. Достојевски, *Браћа Карамазови*, део V, књига XI, глава 9: „Ђаво. Кошмар Ивана Фјодоровича”. Цитат измењен.

УКРАТКО О МАТИ МАРИЈИ

Мати Марија је рођена као Јелизавета Пиљенко, 20. децембра 1891. године у Риги, данашњој престоници Летоније. Отац јој је био правник. Године 1895. породица се сели у Анапу на Црном мору, а 1905. у Јалту. Након изненадне смрти оца Лиза се 1906. са мајком и братом сели у Петербург.

У фебруару 1908. године се упознаје са Александром Блоком, са којим ће касније водити дугогодишњу преписку. Након завршетка гимназије 1909. се уписује на филолошко-историјско одељење Бестужевских курсева, једне од првих женских високошколских установа у Русији.

Наредне године се удаје за јавног службеника Дмитрија Кузмина-Каравајева, бившег бољшевика, познаника многих књижевника, са којим присуствује философским, песничким и другим скуповима интелектуалне елите, упознајући се са песницима Вјачеславом Ивановим, Николајем Гумиљовим, Аном Ахматовом, Осипом Мандељштамом, Михаилом Лозинским и другима. Пред сам крај школовања напушта Бестужевске курсеве.

У пролеће 1912. издаје први зборник поезије *Скијске крхојине*, који наилази на позитивну критику. Посећује немачко одмаралиште Бад Наухајм,

а затим и Крим, где се дружи са писцем Алексејем Н. Толстојем, песником Максимилијаном Волошином и сликаром Аристархом Лентуловим. У пролеће 1913. напушта мужа, у октобру рађа кћи Гајану. Почетком 1914. шаље Блоку рукопис новог зборника песама *Пуџи*, који остаје неиздат. Почиње период душевног „распућа”, Јелизавета се све више интересује за питања вере, размишља о смислу живота. Године 1915. објављује философску повест *Јурали* у стилу Јеванђеља, 1916. збирку поезије *Руџа* у коју улазе многе песме из необјављеног *Пуџа*.

Фебруарску револуцију дочекује са ентузијазмом, боравећи у Анапи. У марту 1917. се учлањује у партију есера, убрзо постаје заменица градоначелника за образовање и здравствену заштиту, а у фебруару 1918. и градоначелница. Иако се не слаже са бољшевичком идеологијом, након њиховог потпуног преузимања власти у граду прихвата дужност комесара за здравствену заштиту и народно образовање, трудећи се да учини све како би заштитила становништво од пљачке и терора.

У мају 1918. учествује у конгресу десних есера у Москви, у тајности се бави антибољшевичким радом. У јесен се враћа у Анапу, где је хапси контраобравештајна служба генерала Дењикина. Прети јој смртна казна због „комесарства” и учешћа у национализацији приватне својине, али захваљујући добро организованој одбрани и јавном писму у њену заштиту које потписују Максимилијан Волошин, Алексеј Толстој, песникиња Вера Инбер и други до-

бија само две недеље затвора. У лето 1919. се удаје за свог судију, кубањског козака Данила Јермолајевича Скопцова.

После слома Белог покрета у Кубањском крају, у пролеће 1920. године, Јелизавета се са мајком и кћерком евакуише у Грузију, где им се придружује муж и где Јелизавета рађа сина Јурија. Затим се породица сели у Константинопољ, па у Србију, где се 1922. рађа кћи Анастасија. У јануару 1924. године породица се сели у Париз. Јелизавета у емигрантским часописима објављује приповетке *Равница руска* и *Клим Семјонович Барињкин* које говоре о трагедији руског грађанског рата, аутобиографске осврте *Како сам била прадоначелница* и *Друї мої дейињсїива*, као и мемоарско-философски есеј *Последњи Римљани*. У марту 1926. од менингитиса умире најмлађа кћи Анастасија.

Наредне 1927. године Јелизавета постаје активни члан Руског студентског хришћанског покрета, као путујући секретар обилази руске емигрантске заједнице широм Француске, држи предавања, објављује чланке о тешком животу емиграната. Ванредно завршава Православни богословски институт Светог Сергија у Паризу. Учествоје у конференцијама Руског студентског хришћанског покрета, у кружоку за проучавање Русије и у семинару Николаја Берђајева. На конференцији покрета 1930. чита реферат о раду са омладином.

Након споразумног црквеног развода са мужем 1932. године, у цркви Института Светог Сергија,

руком митрополита Евлогија (Георгијевског) бива замонашена са именом Марија, по Препеподобној Марији Египатској. Након тога, по благослову духовног оца, Сергија Булгакова, започиње своје нетрадиционално монашко служење у свету, посвећујући се добротворном и проповедничком раду. Бива избрана за чланицу управе Савеза незапослених Руса у Паризу. Посећује балтичке земље и Финску. У Паризу организује најпре прихватилиште за угрожене жене, где се одржавају седнице Лиге православне културе, литургије које служи о. Сергије Булгаков и богословски курсеви са преко 50 слушалаца. Касније оснива дом за опоравак туберкулозних рекновалесцената у близини Париза, где већину свакодневних обавеза обавља сама.

Мати Марија осликава више православних капе-ла, везе иконе, плаштанице, богослужбене одежде. У њеном санаторијуму умире песник Константин Балмонт, као и њена мајка и муж. При париском прихватилишту организује се Успењска црква, одржавају се четчевски и мисионарски курсеви. У септембру 1935. године, на иницијативу Мати Марије, оснива се добротворно и културно-просветно друштво „Православно дело”, у које улазе Николај Берђајев, Сергије Булгаков, Георгије Федотов, Константин Мочуљски и други. У јулу 1935. кћерка Гајана се удаје и сели за Москву, где наредне године изненада умире, вероватно од трбушног тифуса.

Године 1936. Мати Марија постаје чланица Савета Руског студентског хришћанског покрета. При

њеном париском прихватилишту организује се религијско-философска академија под руководством Николаја Берђајева, на којој се разматрају актуелне теме („Руска мисао и расизам”, „Рат и есхатологија”). И Мати Марија чита своје реферате, објављује богословске и друге чланке. На петнаесту годишњицу смрти Александра Блока у часопису *Савремене белешке* објавује мемоарски осврт *Сусретѝи са Блоком*. Много времена посвећује поезији. У Берлину 1937. излази збирка *Сѝихови*, крајем тридесетих и почетком четрдесетих пише мистеријске комаде у стиху *Ана*, *Седам чаша* и *Војници*.

У својству чланице Комитета за помоћ руским душевним болесницима посећује психијатријске болнице. У време немачке окупације Париза њено прихватилиште постаје један од штабова покрета отпора. Отвара продавницу у којој веома јефтино продаје најнеопходније намирнице и друге потрепштине. Након што Немци руше Руску библиотеку Тургењева у Паризу, Мати Марија преузима архив Ивана Буњина, који успева да сачува и да га 1945. врати писцу. Организује пријем пошиљки за затворенике концентрационог логора у Компјењу. У овом периоду завршава поему *Духовдан*.

У јулу 1942. нацисти масовно хапсе Јевреје у Паризу и шаљу их у Аушвиц. Мати Марија у тајности спасава четири јеврејска детета у кантама за смеће, након чега њено прихватилиште постаје прибежиште за Јевреје и ратне заробљенике. Мати Марија и свештеник Димитрије Клепињин, који служи у

цркви при њеном прихватилишту, издају Јеврејима лажне потврде о крштењу које им понекад помажу да не буду ухапшени.

Гестапо 8. фебруара 1943. хапси њеног сина Јурија, а сутрадан Мати Марију и свештеника Димитрија. Мати Марија најпре борави у логору Форт де Роменвил код Париза, а затим у логору Равензбрик код Берлина. Син Јуриј и свештеник Димитрије умиру наредне године у концентрационом логору Мителбау Дора код Нордхаузена. Добровољно заменивши младу жену и обукавши хаљину са њеним бројем, Мати Марија страда у гасној комори логора Равензбрик на Велики петак 31. марта 1945, два дана пре него што ће Црвена армија ослободити логор.

Јеврејски меморијални центар за жртве и хероје холокауста Јад Вашем јој 1985. додељује звање праведнице међу народима. Исте године бива одликована у Совјетском Савезу Орденом отаџбинског рата другог степена. У Паризу, у близини места где се налазило њено прихватилиште, Мати Марија је 2016. године добила своју улицу.

На екуменској конференцији у Француској 1992. године православни, католички и протестантски богослови шаљу молбу руском патријарху Алексију II да у диптихе светих упише Мати Марију и њене сараднике.

Канонизацију Преподобномученице Марије, њеног сина Јурија и свештеника Димитрија Клепињина извршио је васељенски патријарх 2004. године. Православна Црква прославља празник посвећен